

gränsområde mellan f. och folklivsforskning (se d. o.) utgöra därvid tro och sed, som delvis ansluta sig till folkets arbets- och festliv men tillika höra nära samman med dess själliv och diktning. Som vetenskap kan f. sägas börja med bröderna J. och W. Grimm, som dock betraktade folkminnena från en något ensidigt mytologisk synpunkt. Intresset för folkminnena som sådana börjar med W. Mannhardt (»Wald- und Feldkulte», »Baumkultus der Germanen») samt de engelska folkloristerna E. B. Tylor, A. Lang och J. G. Frazer, vilka dock ensidigt sysslat med tro och sed. Allsidigast har f. kommit till utveckling i Skandinavien och Finland. Vid de nordiska universiteten är den representerad med professorer i Oslo (sedan 1886), Helsingfors (sedan 1898), Köpenhamn (1913—17) och Dorpat (sedan 1910) samt med en docentur i Lund (sedan 1910) och en i Göteborg (sedan 1926). Litt.: C. W. v. Sydow, »Våra folkminnen» (1919); tidskr. Folkminnen och Folktankar (sedan 1914); »Danmarks folkeminder» (utg. sedan 1908 av Foreningen Danmarks folke-minder) och en liknande serie, utg. av Norsk folkeminnelag (sedan 1921). C. W. v. S.

Folkmoöt [fåu'kmöt], ett slags folkförsamling. Se England, sp. 849.

Folkmusik, sång- eller instrumentalmusik, som upptagits och utbildats hos allmogen; även sådan musik, som komponerats av spelmän. I regel äro tonsättningarna av denna musik okända. F. kan delas i två stora huvudgrupper: sångmusik och instrumentalmusik; den förra omfattar folkvisa (ballad och yngre visa), sångdans och sånglek, vallvisa och primitiv poesi med musik (kolock, lekrim m. m.); den senare danser, marscher, programstycken, hornlåtar och primitiva signaler. Jämte melodierna räknas till f. även de instrument, som av folket använts och tillverkats: violiner, nyckelharpor, psalmodikon, lurar, tuthorn, fingerhorn, flöjter, skalmejor, klarinetter, säckpipor, pipor och herdeslaginstrument; i Finland m. fl. länder även kantele, i Ryssland balalaika och domra o. s. v. Se vidare Folkvisor och Musik. T. N.

Folk mål, se Lands mål.

Folkmängdstatist, se Demografi, sp. 708.

Folkomröstning. Viktiga politiska frågor ha i nyare tid genom beslut i det särskilda fallet i olika länder eller landområden underställts allmän f. För dylika omröstningar upptogs i Frankrike under revolutionstiden, då representationen i vissa fall väjdade till folket, det klassiska namnet *plebiscit* (se d. o.). Napoleon I och Napoleon III använde såväl detta namn som folkomröstningsmetoden, vilken särskilt av den senare utbildades till att bli en tom form, avsedd att med »folkviljans» sanktion helga redan på förhand faktiskt avgjorda resultat av regeringspolitiken (så t. ex. omröstningen om kejsardömet införande 1852). I Norge ägde f. rum 13 aug. 1905 till bekräftande av stortingets åtgärder för unio-

nens upplösning och 12—13 nov. ang. den monarkiska styrelseformens bibehållande. Efter världskriget har i en rad fall folket inom ett visst landområde genom allmän f. fått uttala sig om till vilken stat man önskade anslutning; särskilt har denna metod använts för områden med blandad befolkning, där det varit svårt att uppdraga nationalitetsgränser. Så t. ex. ägde 1920 f. rum i Slesvig rörande frågan om anslutning till Danmark och 1921 i Oberschlesien rörande frågan om anslutning till Polen eller Tyskland. Även på privat väg ha f. föranstaltats, ss. på Åland 1917 och 1919 rörande frågan om återförening med Sverige. — Som en statsrättslig institution ingår folkomröstningsinstitutet numera i ett stort antal länders statsskick; se därom art. om de olika staterna samt Referendum. H. T.-n.

Folkparker, se Folkets parker.

Folkpartiet, svenskt politiskt parti 1895—1900. Den genom överraskning åvägabragna »sammanslagningen» av gamla och nya lantmannapartiet vid 1895 års riksdag framkallade bland vänstern ute i landet livlig förtretelse. Denna tog sig bl. a. uttryck däri, att ett 30-tal redaktörer av frisinna landsortstidningar i mars s. å. utfärdade ett upp-rop om bildande av ett frisinna folkparti. Uppmaningen hörsammades av 32 medl. av Andra kammaren, vilka 29 april 1895 bildade folkpartiet, med uppgift att verka för bl. a. utvidgad politisk och kommunal rösträtt, livsmedelstullarnas avskaffande, utvecklad arbetarskyddslagstiftning och verksam nykterhetslagstiftning samt unionens be-fästande på likställighetens grund m. m. Bland f:s förtroenderåd märktes J. Bromée i Billsta, M. Höjer och F. Berg. Dess bakom kulisserna mest verkande kraft var D. Bergström. Vid 1896 års allmänna val föll lantmannahövdingen O. Jonsson i Hov igenom för f:s kandidat, J. Ericsson i Vallsta. På grund av valmännens påtryckningar bröto sig 1897 åtskilliga av lantmannapartiets mera frisinna medlemmar ut ur partiet och gingo som »vildar». Sedan genom 1899 års val f:s numerär stigit till 46, ansågs vid början av 1900 års riksdag tiden mogen för en sammanslutning på bredare grund av Andra kammarens frisinna element. I jan. 1900 bildades Liberala samlingspartiet (se d. o.), och i detta beslöt f. att uppgå. V. M.*

Folkpensionering, se Alderdomsförsäkring.

Folkpsykologi (ty. *Völkerpsychologie*), vetenskapen om de själliga egenskaper, som tillkomma människan genom att hon är medlem av en klass, en nation o. s. v. Till f. räknas ofta språkfilosofien. C. H.-m.

Folkraiser, se Människoraser.

Folkrepresentation el. Nationalrepresentation, samlingen av de personer, som i regel på grund av val, stundom på grund av utnämning eller arvsrätt, statsrättsligt representera folket och i denna sin egenskap

utöva vissa befogenheter, ss. rätt att lagstifta (el. deltaga i lagstiftningen), beskattningsrätt, rätt att välja statschef, ställa ministrarna till ansvar o. s. v. F. bär i olika länder olika namn, t. ex. riksdag, storting, parlament, kongress och lantdag. H. T.-n.

Folkriksdag, namn på sammankomster, som 1893 och 1896 höllös i Stockholm av på grundvalen av allmän rösträtt för män och kvinnor utsedda delegerade och verkade för den allmänna rösträttens införande i Sverige. Namnet antyde ett anspråk på att fullständigare än den lagliga riksdagen representera folket. Ordf. vid den första »folkriksdagen» var J. Mankell och vid den andra David Bergström, rörelsens egentlige ledare.

Folkräkning. Frånsett »census» i det gamla Rom, som dock ej omfattade hela folket, och de ansatser till registrering av folkmängden, som under medeltiden och början av nyare tiden gjordes i några av Mellaneuropas städer, var det i Sverige, som f. i modern mening tidigast ägde rum. Redan i 1686 års sv. kyrkolag finnes stadgande om registrering av församlingsmedlemmarna, och 1749 ägde i och med tabellverkets upprättande den första sv. f. rum. F. anordnades härrefter 1750—52 årl., sedan intill 1775 vart 3:e år och intill 1860 vart 5:e år. Därefter har f. endast ägt rum vart 10:e år. Den sv. folkmängdstabellen var redan från första början ganska detaljerad och redovisade således t. ex. efter »stånd», d. v. s. efter samhällsställning, yrke och näringsfång, folkmängden i ett 30-tal olika huvudgrupper. Än mer detaljerad blev sedermera den vart 10:e år återkommande »census», som fr. o. m. 1790 infördes i Förenta staterna eller det land, som närmast efter Sverige erhöi regelbundna f. Denna »census» inrymmer bl. a. en hel mängd uppgifter av näringsstatistisk natur. I flertalet europeiska länder infördes f. under 1800-talets första del, i några (t. ex. Ryssland) först under senare delen av förra årh. I de främmande världsdelen förekomma mera regelbundna f. alltjämt i huvudsak endast i Egypten, Japan, Förenta staterna och flertalet mellan- och sydamerikanska stater samt i ett antal kolonialländer. De flesta utländska f. hållas liksom de sv. vart 10:e år och i regel under senare delen av år, som sluta på 0. Med hänsyn till yrkesstatistiken anordnas dock f. numera i ej så få länder under den varmare årstiden, då näringslivet är mångsidigare utvecklat. — Den sv. folkräkningsmetoden avviker högst väsentligt från flertalet övriga länders. Medan i utlandet uppgifter lämnas av personerna själva och insamlas av särskilda räk-nare, ha de sv. f. alltifrån början grundats på pastorsämbetenas församlingsboksutdrag (före 1860 av prästerna gjorda sammandrag ur husförhörslängderna); beträffande Stockholm, där inga dylika böcker föras, tidigare på av rotmännen lämnade uppgifter och sedermera på utdrag ur mantalsboken. Det sv. systemet

överträffar det i utlandet använda genom de avsevärt lägre kostnaderna och de på off. handlingar grundade, vida tillförlitligare uppgifterna om ålder, civilstånd, nationalitet och födelseort m. m. Den största bristen i de sv. f. har åtm. tidigare varit de mindre säkra yrkesuppgifterna. I utlandet däremot anordnas flerstädes särskilda yrkesräkningar. Genom utnyttjande av jämväl mantalsskrivningarnas uppgifter har dock vid 1920 års sv. f. yrkesstatistiken väsentligt förbättrats. Som en god komplettering till denna statistik tjänar även den vid sagda f. skedda bearbetningen av självdeklarationerna och taxeringslängderna ur inkomst- och förmögenhetssynpunkt. Vid utländska f. hänföres i allm. varje person till den ort, där han folkräkningsdagen vistas, i Sverige åter till den ort, där han sagda dag är kyrkoskriven. H. G.-n.

Folk rätt betecknar det område av rättsreglerna, som avser förhållandet folken eller staterna emellan. F. jämte internationell privat rätt (se d. o.) sammanfattas under benämningen internationell rätt. En rättslig reglering av staternas förhållanden till varandra har endast i ringa utsträckning kommit till stånd. I jämförelse med civiliserade staters inre rättsordningar är f. sålunda ytterst fragmentarisk. Betecknande för den internationella rättsordningens ringa utveckling är, att bland de fastställda folkrättsakterna ett stort utrymme upptages av regler för krigföring och för neutralas ställning under krig (se Lantkrigs rätt och Sjökrigs rätt). Men olikheten mellan f. och andra rättsområden framträder framför allt där, att varken någon överstatlig lagstiftande makt finnes, som föreskriver allmänt gällande rättsregler för staterna, ej heller ett domstols- och exekutivväsen, som staterna äro skyldiga att underkasta sig och varigenom garanteras, att de rättsregler, som genom inbördes överenskomelser blivit uppställda, även av staterna efterlevas. Med hänsyn till det primitiva stadium, varpå f. alltjämt befinner sig, har stundom satts i fråga om över huvud hithörande regler böra betraktas som verkliga rättsregler.

Folkrättsregler ha tillkommit dels genom avtal mellan stater, dels och genom sed, vare sig denna tagit sig uttryck i regeringarnas mer konstanta praxis eller i skiljedomstolars domar. Särskilt ha grundsatser av mera allmän räckvidd ofta uppställts i fredsfördrag, som avslutat omfattande krig. I westfaliska freden 1648 vanns erkännande åt principen om de kristna europeiska staternas likställighet och likaberättigande. Kongressen i Wien 1814—15 reglerade bl. a. sändebudsrätten, utformade begreppet internationella floder och genomförde neutraliseringen av Schweiz. Genom deklarationen i Paris 1856 efter Krimkriget uppställdes viktiga bestämmelser rörande sjökrigsrätten. Kongressen i Berlin 1878 antog bl. a. principen om ett interna-